

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Opvs De Iudiciis Divinis, Qvae Devs In Hoc Mvndo Exercet

Accessit index concionatorius in omnes totius anni dies Dominicos &
Festos, ab ipso Auctore confectus

Stengel, Georg

Ingolstadii, 1651

Capvt LV. Ingressus, quo belli mala & caussæ perstringuntur.

urn:nbn:de:hbz:466:1-45699

CAPVT LV.

Ingressus, quo belli mala, & causae perstringuntur.

L

IN itinere eram aliquando, siluamque cum socio ingres-
sus, vehementer admodum fatigatus umbram sectabar.
Occurrit locus in medio nemore maximè opacus & fri-
gidus. In eo iacebat promiscua turba hominum in gramine qui-
escentium; viri, feminae, iuuenes, senes. Alij ponè se infantes
habebant corribus, alij cunis impositos; alij sarcinas ferebant ad-
huc dorsis alligatas: nonnulli, pràter baculum quo niterentur,
nihil. Quidam etiam fascijs obligati, vulnèra vt inspicerent, cru-
ra, brachia, capita retexerant. Ibi substiri, & ipse lassitudinem
discussurus. Data igitur acceptaque salute, interrogauì: Vnde
venirent, aut quò tenderent? Respondit seniculus macie exhau-
stus, fame contractus, rugis & canis oblitus, itaque pràter cu-
tim & ossa nihil hominis retinens, vt ligneus videri posset, nisi
verba vocemque edidisset. Erant autem verba ista. Ne interro-
ga, mi bone, Vnde, aut quò proficiscamur; primum scimus, sed
tadet dolorem memorando renouare: alterum nobis est incogni-
tum, & prorsus incertum. Fortunam, quam in patria noueram
expeti sumus, in exilio matrem quærimus, nescij quibus sedibus
talem inuenturi. Ea nobis domi, pràter hos centones, omnia
ademit, in eo solùm benigna, quia ex rusticis Philosophos fecit:
En omnia mea mecum porto; quod & isti faciunt, quibus & lares,
& rura, & ouium caprarumque greges, & nonnullis non iumen-
ta tantùm, sed tota etiam armenta, omnisque pagana opulenti-
a fuerat. Iam, vt vides, equis ligneis vtimur, & liberi nostri in dor-
sis nostris habitant, sicut ciconiae in tectis. Mirabar senem iuue-
nari, illumque verbis risum ciere, cuius miserabilis aspectus vel à
Democrito lachrymas extorsisset. Institi ergo tantò cupientiùs,
vti fortunas suas narrare ne grauaretur. Tum ille, numquid sa-
tis est, nos passos esse, quæ passi sumus, an recordando tibi bis
vapulabimus? Assidebat huic seni anus, quæ non interrogata,
insito huic sexui naturæ vitio, intergarriens, Exules sumus, vt
vides, è Sueuia in Austriam migramus, seruitute victum quæsitu-
ri, hostis domo nos eliminauit; immò *fares*, cum enim domi ni-
hil reli-

Plin. lib. 10.
cap. 13.

plura tamen secum auferunt abeuntes. Ut meritò dicas, milites esse aues spinturnice inauspiciores. Nimirum iocus & ludus sunt in militia, domos diripere, templa spoliare, virgines rapere, solidas vrbes atque oppida incendere: denique corrumpere, quod retinere non valeas. Hæc sunt belli decora: profuisse nemini, nocuisse quàm plurimis; nullo respectu aut recordatione præfidentis mundo Dei: vt hoc demum videatur esse verè ac germanè militare, nihil arbitrari æqui ac boni propter se esse sancitum, nulli se iuri esse subditum, se in vagina leges omnes cum ferro gestare: quidquid conscelerato animo collibuerit, id solum esse ius atque æquum. Atque vtinam hoc Sueuia nostra dumtaxat esset experta, è qua jam sexta vice eijcior. Tota Germania, Bohemia, Gallia, Italia, Suecia, Anglia, Hollandia, Hispania est in armis, Belligeramur assidue, gens cum gente colliditur, regnum cum regno, ciuitas cum ciuitate, princeps cum principe, populus cum populo, & quod Ethnici quoque fatentur impium, affinis cum affine, cognatus cum cognato, frater cum fratre, filius cum patre, denique, quod ego sanè puto his omnibus atrocius, Christianus cum Christiano. Et, ò cæcitatem mentis humanæ, hæc pauci mirantur, pauci detestantur. Sunt qui applaudant, qui vehant laudibus, qui rem plus quàm Tartaream, sanctam appellent, ac Principes vltro furentes instigent, oleum, quod aiunt, camino addentes. Sunt qui tam diu regnum suum stare putant, quàm diu bellum durat. Sunt, qui quotidie pacem promittunt, & quotidie nomas belli causas ferunt. Hæc omnia sanguineis lachrymis descendenda sunt. Atque vt, me tacente, res ipsa loquatur, hunc meum considera miserum comitatum. Nemo nostrum est, qui non aliquot funera domi reliquerit insepulta; nos, qui effugimus gladium, aut incendio nos eripimus, nihil nobiscum, præter egestatem, & vulnera exportauimus: neque portum scimus vllom nostrarum calamitatum: quæ tantæ sunt, vt nullo vmquam saculo maiores fuisse videantur. Neque enim arbitror, ab vho auctore aliquid simile memoratum. Taceo Religionem, quæ & ipsa paulò post, è Germania exulabit; vno Varronis verbo, omnia dicam, Qui floruimus, qui fuimus in nobili Sueuia, *Nunc sumus in rutuba.*

Hæc

Hæc senex plorabili voce peroravit, qui quia videbatur ab exemplis audire velle consolationem, mutato repente vultu, ut erat lepidus in ærumna, coronidem hanc querelis suis subridens adiecit: Nimirum bellum ea solùm de causa videtur inductum, ut in eo pauperes intereant. Cui ego, quia animadverti aliquid aliud sub pannis eius, uti & sub nonnullis comitibus illius latitare, quos & Latinè nosse, & laurum Delphicam aliquando ambijisse intellexeram, illud Antisthenis reposui: Immo in bello pauperes non intereant, sed plures fiunt. Nam plurimi, qui antea Domini fuerunt magnarum opum, per illud ad incitas rediguntur, & mendicitatem: longè proinde vobis miseres, quia plus amiserunt. Vobis enim multum auferri non potuit, quia numquam multum habuistis. Sed, ut videas, etiam olim nostri sæculi calamitatibus pauperes extitisse, fuisseque, qui illas commemorarent, legam tibi vel paucula verba, quæ è S. Asterio excerpta hîc mecum fero. Sunt autem ista. Absque avaritia non foret hæc in vita mortalium inæqualitas, hoc dissidium; neque tam varijs cladibus atque calamitatibus, in suis ea nobis ac lachrymabilis redderetur. Hinc homines naturalem erga homines charitatem exuunt. Hinc ferrum acunt, aciesque instruas inter se arietant, summaque cum immanitate, tamquam bellua depugnant. Cetera deinceps quis enarraverit? Muri validi & excelsi machinis conquassantur, urbes expugnantur, coniuges abducuntur, liberi ad servitutem rediguntur, agri vastantur, & vruntur: arboribus ipsis, tamquam iniuriam intulerint, haud temperatur. Cades fit magna juvenum ac virorum, riuque sanguinis a strage cadaverum profluent ac voluuntur. Facultates denique, & fortuna eorum qui vincuntur, premij loco, victoribus cedunt uniuersa. Quid deinde viduarum lamenta, pupillorum stertus, & parentes suos, & libertatem amissam eligentium? Qui nudius tertius multarum magnarumque diuitiarum possessor, cum frustum panis, protensa dextera mendicat. Qui seruos plures habuerat, textores, adesque vestibus refertæ, lacero detritoque, malè lectu panniculo, seruitutem ipse seruit, & aggerere aquam, equili sterco abradere, & huiusmodi fæda subire ministeria cogitur. Alia sexcenta mala sunt, quæ summatim oratione complecti impossibile. Hæc Asterius, qui si vnicus est author, ecce alterum S. Gregorium Nyssenum ita loquentem, de belli maiore calamitate, ut dicat, ob eius magnitu-

Stob. ser. 48.

S. Asterius
serm. de avaritia.

S. Gregorius
Nyssen. lib.
de beatitud.
orat. 7.

magnitudinem, privatarum miseriarum sensum hebetari. Verba eius sunt. *Communis calamitas dolore superat incommoda singulorum. Ac quemadmodum medici de corporis incommodis dicant, cum duo simul in uno corpore morbi concurrerint, solius exuperantis sensum existere, ac latere quadam modo mali inferioris dolorem immensa atq; insuperabili magnitudine praevalentis celatum. Itidem incommoda belli exuperantiâ acerbiter efficiunt, ut proprias calamitates homines singulares non sentiant. Quod ad propriorum incommodorum sensum animus quodammodo torpet, communibus si belli malis consternatus, maioribus ita occupetur & crucietur, ut etsi minora quoque illa privata sentiat, tamen neque sentire, neque affirmare videatur. Multo autem minus villo voluptatis sensu frui potest, quisquis belli tam enormes arumnas sentit. Vbi arma & equi, ubi ferrum acutum & tuba sonans; ubi phalanges hastis inhorrescentes, & senta coherentia scutis; ubi galea cristis ad terrorem compositis nuscant; ubi confictus, impressiones, manuum confertiones, praelia, caedes, fuga, persecutiones, gemitus, ululatus; ubi terra sanguine madet; mortui consulantur, & obieruntur; saucy derelinquuntur; atque omnia sunt, quae cumq; in aspero bello accidere solent; numquid in his rebus occupato otium unquam erit, cogitationem ad rei alicuius iucunda recreationem convertendi? Quod si quando animum subeat etiam alicuius rei iucundissima memoria, nonne recordatio charissimorum, in tempore periculi cogitationem subiens, accessio calamitatis fit? Usque adeo non solum mala in bello dolorem gignunt, sed ipsa etiam bona, quae adhuc habemus, augent doloris acerbiter.*

IV.

Hæc ubi è S. Asterio & S. Gregorio Nysseno recitati, protulit comes meus è sibi Virgilium, & legit sequentes versus veteris querelæ rusticorum.

Virgil lib. II.
Georgic,

*Quippe ubi fas versum atq; nefas: tot bella per orbem.
Tam multa scelerum facies: non ullus aratro
Dignus honos, squallens abductis arva colonis:
Et curvae rigidum falces constantur in ense.
Hinc movet Euphrates, illinc Germania bellum.
Vicina ruptis inter se legibus urbes
Arma ferunt: saevit toto Mars impius orbis.
Vi enim carceribus se se effudere quadriga,*

Addant

*Addunt se in spatia: & frustra retinacula tendens
Fertur equis auriga, neque audit curvus habenas.*

LECTA hæc carmina, mox in vernaculos rhythmos ita dexterè tran-
tulit, ut cum Latinis Germanica de gratia certarent. Ego, *VL*
Poëtæ similitudinem de indomitis equis currum rapientibus, au-
riga licet renitente, explicarem; cum Sallustio dixi: *Omne bellum*
sumitur facile, caterùm ægerrimè desinit. Non cuius in potestate ini-
tium, eius & finis est. Nam ut prudenter scripsit Polybius, *quem-*
admodum si quis siluam semel accenderit, non amplius ad ipsius arbi-
trium fertur incendium, sed depascitur, quidquid deprehenderit, ven-
tusq; regitur, & subiecta silua consumptione; ac sæpenumero ipsum in-
censores cum primis, præter expectationem, corripit. Ad eum modum
& bellum, si semel à nonnullis excitatum exarserit, tum quidem illos
primùm perdit, postea verò fertur iniuste, singula, quæ incidunt, perdens,
agitatum temeritate, & ab ignorantia accedentium, velut à ventis in-
flatum. Itaque malum quoddam est bellum, & grande malum, &
malum incendio siluæ par, quod facilius est accendere, quàm ex-
tinguere. Neque enim prælium dumtaxat, aut confictus armo-
rum, sed etiam professio illa & durabilis voluntas aduersariæ par-
titi & armis nocendi, bellum nuncupatur.

Veteres Poëtæ, qui rerum vim ac naturam sagacissimè per-
spexerunt, & aptissimis figmentis adaptarunt adumbraruntque,
tradidère bellum ab inferis immitti, idque Furiarum ministerio:
neque quamlibet Furiam ad hoc negotij conficiendum esse ido-
neam. Putarunt enim deligi omnium pestilentissimam, *cui nomi-*
na mille, Mille nocendi artes: quæ innumeris armata colubris Tar-
tareâ buccinâ præcinat. Dehinc, apud eosdem Pan infano tumul-
tu complet vniuersa. Bellona furiosum quatit flagellum. Furore
impius, ruptis omnibus vinculorum nodis, euolat horridus ore
cruento. Grammatici, & cum illis D. Hieronymus, bellum
nar' ἀνρίσσειν dictum volunt, quòd nihil habeat neque bonum,
neque bellum: nec alia ratione bellum esse bellum, quàm sit lucas,
qui minimè lucet, Parca, quæ minimè parcunt; aut Furia E-
umenides. Alij malunt cum Festo bellum à belluâ deductum, quòd
belluarum sit, non hominum, in mutuum exitium congregi. Hinc
illæ exclamationes:

M m m m

Qm

Sallust. in Iugurtha.
Polyb. lib. 10. historiar.

V.
Erasm. Chri-
liad. 4. cent. 1.

D. Hierony-
mus ep. 127.
ad Fabiolam.

Tull. lib. 1.
eleg. 10.
Lucan. lib. 4.
Pharsal.

VI.

Faustus An-
drelinus in
Disticis.

Iob. 1. 12.

Math. 10. 30.

Apos. 12. 12.

Ierem. 47. 2.

Quis furor est, atram bellū accerere mortem?

Hec miseri, qui bella gerunt!

Tanti itaque huius mali causam alij inferis, alij superis ascribunt; putant enim Furias esse & Bellonas, veriùs dixissent, damnatos Angelos esse, qui mortales ad arma inflamment, atque ad mutuum cædem; vnde Orco infertur maxima mellis animarum, Faustus Andrelinus, Deum facit bellorum authorem, dum ita canit:

Perfurit, & totum miscet Mars impius orbem,

Hec diro inuenta est ab Ioue tanta lues.

Neque dubium est, humani generis hostem bella spirare, &, quâ potest, promouere. Sed nihil ille potest, nisi ei frena laxentur è cælo. Si enim neque in vnum Iob potuit tota inferorum potentia manum extendere, nisi potestate à cælo accepta, eaque limitatâ; quanto minùs id poterit in totum aliquem populum? Si capilli capitis nostri omnes numerati sunt, nos ipsi non curabimur? si passerulus vnus non cadet super terram, sine Patre nostro, tot millia hominum in proclijs cadent, Deo ignorante? Vtrinq; ergo bella oriuntur, ex Orco, & Cælo. In Cælo decernuntur, in Orco arma cuduntur. Ita pariter & Dei imperio, & dæmonis ministerio classicum canitur. De dæmone non potest ambigi, qui

vt magnam habet iram, ita magna molitur mala, &, si ei annueretur, totum genus humanum euerteret. De Deo clarè id testatur Ieremias, cum ait: *Hac dicit Dominus: Ecce aqua ascendent ab Aquilone, & erunt quasi torrens inundans, & operient terram, & plenitudinem eius, urbem & habitatores eius: clamabunt homines, & ululabunt omnes habitatores terra, à strepitu pompa armorum, & bellatorum eius, à commotione quadrigarum eius, & multitudine rotarum illius. Non respexerunt patres filios manibus dissolutis: pro aduentu dicit, in quo vastabuntur omnes Philistij, & dissipabitur Tyrus, & Sidon cum omnibus reliquis auxilijs suis. Depopulatus est enim Dominus Palaestinos, reliquias insula Cappadocia. Venit caluitium super Gazam: conticuit Ascalon, & reliquia vallis earum: vsquequo concideris? & mure Domini vsquid non quiesces? ingredi in vaginam tuam, refrigerare, & sile. Quomodo quiescet, cum Dominus praeceperit ei aduersus Ascalonem, & aduersus maritimas eius regiones, ibiq; canderis illi?*

Neque

Neque alia de caussa gladium bellatorum mucronem Domini vocat S. Spiritus, quàm quia Dominus præcepit, vt contra hostes suos stringeretur. Ita etiam illi milites clamauerunt, *Gladius Domini, & Gedeonis.* Vtriusque enim erat; quia bellum tunc Gedeonis quidem manu, sed Domini auxilio atque autoritate gerebatur. In eundem sensum ait Abigail ad David: *Faciens Dominus faciet tibi domino meo domum fidelem, quia prælia Domini, domini mi, tu præliaris.* Habemus igitur & dæmonem belli inceptorum, & hominem executorem, & Deum autorem; qui siue immittat siue permitrat bella quia iustus est, numquam debet accusari; sicut neque excusari dæmon, cuius voluntas semper est mala: homo autem instrui, quia vel iustè, vel iniustè potest arma vsurpare. Quæ si paulo deductiùs à me vultis audire, Exules, spero vos præsentis belli calamitates, non solum patienter, vt facitis, sed etiam cum consolatione lauros. Cùm itaque nutu alij, alij claris vocibus dicere me iussissent, in sequentem ingressus sum orationem.

VII.

Iudic. 7. 20.

1. Reg. 25.

C A P V T L V I.

Magno Dei beneficio cacodæmones prohiberi, ne plura bella suscitent, qua ne homines quidem debent temerè suscipere, etsi licita sint, qua iusta sunt.

Dabolo bellorum inceptorum velle concionari, est Æthiopem lauare. Præterquam enim quòd ille magna est belli tuba, Martemque, quoties, & vbiicumque potest, cantu suo accendere conatur, ita tamen insuper in malitia induruit, vt nullis possit argumentis emolliri. Semper sauit. Et, si penes ipsum foret, semper bella sereret. Sed ea est Dei bonitas, vt consilia illius plerumque dissipet, machinationesque eludat; neque, sine iustissimis caussis frenum illi subinde laxet. Quemadmodum enim olim *Raphael Angelus apprehendit dæmonium, & religauit illud in deserto superioris Egypti,* ne noceret Tobia; ita Deus sæpe malos dæmones coërcet, ne bella aliaque mala suscitent. Et vidi *Angelum,* ait S. Ioannes, *descendentem de calo, habentem clauem abyssi, & catenam magnam in manu sua. Et apprehendit draconem serpente antiquum, qui est diabolus, & satanas, & ligauit eum, per annos mille:*

I.

Tob. 8. 3.

Apoc. 20. 3.

M m m m 2 mille :